

«L'ètica sempre ha de donar una resposta compassiva»

El filòsof Joan-Carles Mèlich publica «La lectura com a pregària» (Fragmenta Editorial)

Eduard Brufau

El nou llibre del pensador Joan-Carles Mèlich crida l'atenció pel caràcter fragmentari del text. *La lectura com a pregària* és un recull d'un total de 262 fragments filosòfics, breus apunts de quaderns de notes, que conviden a reflexionar sobre la literatura, l'ètica, la compassió, Déu o el sentit del món. Pensada des d'una perspectiva no confessional, aquesta obra aborda temes fonamentals de l'existència humana, compartits tant per creients com per no creients.

Per què el caràcter fragmentari del llibre?

Des de fa molts anys, mentre lleigeixo, tinc sempre al costat quaderns de notes, i en determinats moments apunto les frases que més m'interessen. Aquestes anotacions les faig sempre a ploma, de manera que el gest té una certa dimensió ritual que té veure amb la pregària. Tinc molts quaderns d'aquesta mena i a partir d'ells he anat elaborant els llibres que fins ara he publicat, sempre coses acadèmiques.

Però *La lectura com a pregària* no es pot definir com a obra acadèmica.

Certament que no. L'editor de Fragmenta, Ignasi Moreta, feia temps que em demanava que li entregués un original i li vaig proposar de publicar els fragments, una selecció de les anotacions tal com les escric.

La meua escriptura és fragmentària, no sistemàtica, perquè desconfio de les filosofies que tenen resposta per a tot. Aquest caràcter fragmentari no té res a veure ni amb el *Twitter* ni amb les noves tecnologies. El *Twitter* és un pensament sobre el present, però jo no escric sobre el present sinó en el present. El meu pensament és extemporani, en aquestes notes no hi ha cap referència a l'actualitat. Els autors i textos citats són clàssics, des de la paràbola del bon samarità fins a textos de Sòfocles, Cervantes, Shakespeare o autors del segle XX. Res a veure, per tant, amb la lògica *twitterera*.

En aquests fragments es manifesta la seva desconfiança cap a la metafísica. La metafísica i la religió omplen la set de sentit de l'home. Com s'omple sense elles aquest buit?

La crítica que faig és més aviat a les respostes metafísiques, no tant a la metafísica en si. L'ésser humà es fa preguntes metafísiques, com ara d'on venim, on anem, quin és el sentit de la vida... Això és inevitable, perquè si hi ha ésser humà, hi ha pregunta metafísica, pel més enllà, pel que hi ha després de la mort. Seria absurd, per tant, ser crític amb la metafísica, perquè seria eliminar un aspecte fonamental de la condició humana.

Del que estic en contra, en canvi, és de les respostes metafísiques o d'aquelles religions que donen respostes

metafísiques d'una manera contundent, dogmàtica. Em sembla perillós, gairebé sectari, donar una resposta com a única i definitiva, la imposició d'una veritat absoluta. D'aquí fàcilment se'n deriva un fanatisme, i quan això arriba a la política els exemples són molt dramàtics, com ara les decapitacions dels jihadistes. Les respostes metafísiques sovint es converteixen en legitimadores de la barbàrie, de l'horror més extrem, que és matar en nom de Déu.

Quin paper haurien de tenir, doncs, les religions?

Hi ha una altra manera d'entendre la religió —que per a mi és el sentit més evangèlic— que és entendre-la com a ètica, com a compassió, com a preocupació per l'altre. Aquesta compassió té poc a veure amb el compliment de la llei, i a vegades du fins i tot al trencament de la llei. Això ho veiem molt clarament en el passatge evangèlic de l'adúltera, quan Jesús no compleix el que està prescrit per la llei, que seria la lapidació. Aquí Jesús transgredeix la llei. Aquesta religió que apareix aquí és la que m'interessa, perquè no és un corpus doctrinal, sinó una crida a la compassió, a la preocupació

assumible tant per creients com per no creients; en la paràbola del bon samarità s'obre la dimensió de la resposta adequada: «La llei i la moral diuen això, però tu, què hi dius?» Aquesta paràbola, llegida antropològicament, dona una resposta ètica, compassiva, perquè el bon samarità dona una resposta en contra de la seva llei i la seva moral. Per poder ser ètic, doncs, s'ha de donar una resposta compassiva.

La moral primer estableix què és persona i després et diu com t'has de comportar amb aquell que prèviament ha determinat què és persona. L'ètica, en canvi, veu el patiment i mou a fer-se'n càrrec, encara que la llei i la moral no el classifiquin com a persona. Pensem, per exemple, en temes controvertits com ara l'avortament o la situació dels malalts terminals.

El nostre món s'ha tornat impersonal?

Un dels fragments diu que vivim en un temps de molta moral i de molt poca ètica. Es diu que vivim en un temps de crisi moral, de pèrdua de valors... Però crec que això és un tòpic. Mai com ara s'havien vist tants codis deontològics, i per a mi aquests codis formarien part de la moral, que és necessària, però insuficient. Quan un col·lectiu té un dilema recorre al codi deontològic, convoca el comitè d'ètica perquè resolgui el problema i així es queda amb la consciència tranquil·la. Però aquí no es pot acabar tot. Cal la relació cara a cara, entre el metge i el pacient, per exemple. No podem evitar la relació amb l'altre ni en darrer terme la decisió personal. No podem acceptar el vistiplau del comitè d'ètica i quedar-nos tan tranquils. Hem d'estar a l'altura d'allò que l'altre em demana.

Tornant al títol, aquesta analogia entre lectura i pregàries poc habitual

La frase és meua, i la proposta de convertir-la en títol va ser de l'editor. La lectura pot ser pregària en el sentit que hem de llegir els clàssics que han resistit el temps amb respecte i reverència. La nostra societat no respecta les grans obres; de seguida es demana l'opinió de tothom i tothom es creu amb el dret d'opinar de tot. Una cosa és opinar de futbol i una altra opinar de Plató, d'Aristòtil o de sant Tomàs!

Als alumnes sempre els dic que poden ser crítics amb els clàssics, però que han de tenir en compte que una obra que fa 25 segles que es lleigeix, i que encara ens fa pensar, no es pot prendre a la lleugera. Cal un respecte, una atenció, un silenci, una lectura pausada, una reflexió... *La lectura com a pregària* és una reivindicació del clàssic, i els clàssics necessiten una lectura adequada, que no es pot abordar de qualsevol manera. No és el mateix llegir un llibre imprès ben editat que fer-ho en fotocòpies o en un *e-book*. No és el mateix, amb tots els respectes, llegir un diari esportiu que la *Metafísica* d'Aristòtil. Ensenyar això és fonamental.

«Els personatges d'*Antígona* són interessants, però el bon samarità els supera»

per l'altre. D'aquesta manera mai cap llei ni cap Déu no pot ser legitimador d'un acte de barbàrie.

Hi ha cap altre text evangèlic que li sigui significatiu?

La paràbola del bon samarità. En aquest passatge trobem aquesta dimensió ètica tan necessària absent en altres clàssics. Per exemple, els personatges de l'*Antígona* de Sòfocles també són molt interessants des del punt de vista ètic, però el bon samarità els supera. En la tragèdia de Sòfocles, Creont representa la llei estricta, mentre que Antígona reivindica la legitimitat, la moral. Però el bon samarità va més enllà de la legitimitat i entra en el terreny de l'adequació, que és la dimensió més necessària.

El text evangèlic és magistral antropològicament, i perfectament